«6D030100 – Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Қазақстан Республикасындағы діни сенім бостандығының конституциялық-құқықтық реттелуі» тақырыбындағы Ильясов Кайнар Толкуновичтың диссертациялық жұмысына ғылыми кеңесшінің

ПІКІРІ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Адам құқықтары жүйесінде ар-ождан және діни сенім бостандығы ерекше орын алады, себебі ол тұлғаның ішкі дүниетанымдық еркіндігін қамтамасыз ететін негізгі конституциялық құқықтардың бірі болып саналады. Қазіргі жағдайда аталған құқықтың мазмұны жеке адамның наным-сенімдерін еркін таңдаумен ғана шектелмейді, сонымен қатар мемлекет пен қоғам арасындағы өзара қатынастардың тұрақтылығына, конфессияаралық келісімге және азаматтық бейбітшілікке ықпал ететін маңызды құқықтық институт ретінде қарастырылады.

Қазақстан Республикасында тәуелсіздік жылдарында діни қатынастарды құқықтық реттеудің белгілі бір тәжірибесі қалыптасты. Соған қарамастан қазіргі кезеңде халықаралық көші-қон процестерінің күшеюі, ақпараттық кеңістіктің жаһандануы, жаңа коммуникациялық технологиялардың дамуы және діни ұйымдардың қызметіндегі өзгерістер құқықтық реттеудің тиімділігін қайта бағалауды талап етеді.

Зерттеу тақырыбының маңыздылығы Қазақстан Республикасының жаңа Конституциясының қабылдануымен де тығыз байланысты. Конституциялық жаңғырту жағдайында адамның діни құқықтарын іске асырудың құқықтық кепілдіктері, зайырлы мемлекет қағидатының мазмұны және құқықтарды шектеудің конституциялық шектері жаңаша ғылыми пайымдауды қажет етеді.

Осыған байланысты диссертациялық зерттеу құқық теориясы үшін де, құқық қолдану тәжірибесі үшін де өзекті ғылыми жұмыс болып табылады.

Зерттеудің мақсаты. Диссертациялық зерттеудің мақсаты Қазақстан Республикасындағы діни сенім бостандығын құқықтық реттеудің конституциялық негіздерін кешенді талдау, халықаралық стандарттар мен ұлттық заңнаманың арақатынасын айқындау, құқықтық реттеудің тиімділігін бағалау және оны жетілдіруге бағытталған ғылыми ұсыныстар әзірлеу болып табылады.

Негізгі ғылыми нәтижелер. Диссертацияда ар-ождан және діни сенім бостандығының құқықтық табиғаты жан-жақты қарастырылып, олардың конституциялық құқықтар жүйесіндегі орны анықталған.

Автор халықаралық құқық нормалары мен Қазақстан Республикасының ұлттық заңнамасына сүйене отырып, діни құқықтарды қамтамасыз етудің құқықтық тетіктеріне кешенді талдау жүргізген.

Зерттеу барысында жаңа конституциялық өзгерістердің діни сенім бостандығын іске асыруға ықпалы бағаланып, мемлекеттің зайырлы сипатын қамтамасыз етудің құқықтық негіздері нақтыланған.

Сонымен қатар діни бірлестіктердің құқықтық мәртебесі, олардың қызметін ұйымдастырудың құқықтық шарттары, миссионерлік қызметті жүзеге асыру мәселелері және дінтану сараптамасының құқықтық ерекшеліктері зерттелген.

Жүргізілген талдау нәтижесінде заңнаманы жетілдіруге бағытталған бірқатар ғылыми негізделген ұсыныстар әзірленген.

Зерттеу әдістері. Зерттеу барысында құқық ғылымында кеңінен қолданылатын жалпы ғылыми және арнайы зерттеу әдістері пайдаланылған.

Диалектикалық әдіс құқықтық құбылыстарды олардың өзара байланысында және даму динамикасында қарастыруға мүмкіндік берді.

Салыстырмалы-құқықтық талдау арқылы халықаралық тәжірибе мен шетелдік мемлекеттердің құқықтық реттеу үлгілері зерделеніп, олардың ұлттық заңнамамен арақатынасы анықталды.

Формальды-заңдық әдіс конституциялық және салалық заңнаманың мазмұнын талдау барысында қолданылды.

Тарихи-құқықтық әдіс діни сенім бостандығын құқықтық қамтамасыз етудің қалыптасу кезеңдерін зерттеу үшін пайдаланылды.

Жүйелік талдау әдісі зерттеу объектісін тұтас құқықтық институт ретінде қарастыруға мүмкіндік берді.

Зерттеудің негізгі нәтижелерінің сипаттамасы. Жұмыста діни сенім бостандығының құқықтық мазмұны халықаралық және ұлттық құқықтық өлшемдер тұрғысынан қарастырылған.

Автор ар-ождан бостандығы мен діни сенім бостандығы ұғымдарының өзара байланысын ашып көрсетіп, олардың құқықтық реттелу ерекшеліктерін анықтаған.

Мемлекет пен діни бірлестіктер арасындағы қатынастардың құқықтық негіздері зерттеліп, зайырлылық қағидатының қазіргі құқықтық түсінігі айқындалған.

Диссертацияда діни ұйымдарды мемлекеттік тіркеу институтының құқықтық табиғатына талдау жасалып, құқықтық реттеуді жетілдіру жөнінде ұсыныстар берілген.

Миссионерлік қызметке қатысты құқық қолдану тәжірибесінің проблемалық тұстары анықталып, оларды шешудің құқықтық жолдары ұсынылған.

Сонымен қатар цифрлық технологиялардың дамуы жағдайында интернет кеңістігіндегі діни қызметтің құқықтық мәселелері қарастырылған.

Алынған нәтижелердің жаңашылдығы мен маңыздылығын негіздеу. Диссертациялық жұмыстың ғылыми жаңалығы діни сенім бостандығын қазіргі құқықтық даму талаптары тұрғысынан кешенді зерттеуінде көрініс табады.

Біріншіден, жұмыста ар-ождан және діни сенім бостандығының мазмұны жаңа конституциялық шындық жағдайында қайта қарастырылған.

Екіншіден, діни құқықтарды қамтамасыз етудің конституциялық кепілдіктері жүйеленіп, олардың құқықтық мәні нақтыланған.

Үшіншіден, халықаралық құқық нормалары мен ұлттық құқықтық реттеу арасындағы өзара байланысқа ғылыми талдау жасалған.

Төртіншіден, діни ұйымдардың құқықтық мәртебесін жетілдіруге бағытталған нақты ұсыныстар әзірленген.

Бесіншіден, цифрлық кеңістіктегі діни қатынастарды құқықтық реттеудің өзекті мәселелері алғаш рет кешенді түрде қарастырылған.

Алтыншыдан, құқықтарды шектеудің конституциялық өлшемдерін қолдану бойынша ғылыми тұжырымдар ұсынылған.

Зерттеудің теориялық және практикалық маңыздылығы. Зерттеу нәтижелері конституциялық құқық ғылымындағы діни сенім бостандығы институтының мазмұнын тереңдетуге ықпал етеді.

Автордың қорытындылары мемлекеттік-конфессиялық қатынастардың құқықтық негіздерін одан әрі дамытуға және адамның негізгі құқықтарын қорғау саласындағы ғылыми зерттеулерді жетілдіруге мүмкіндік береді.

Практикалық тұрғыдан алғанда, жұмыста ұсынылған нәтижелер заң шығару қызметінде, құқық қолдану тәжірибесінде және мемлекеттік органдардың жұмысында пайдаланылуы мүмкін.

Сонымен қатар диссертация материалдары жоғары оқу орындарының оқу процесінде және ғылыми зерттеулер жүргізу барысында қолдануға жарамды.

Жалпы баға. Ильясов Кайнар Толкуновичтың диссертациялық жұмысы ғылыми талаптарға толық сәйкес келетін, мазмұны терең әрі құрылымы жүйелі ғылыми зерттеу болып табылады.

Зерттеу барысында қойылған мақсаттар мен міндеттер толық орындалған, ал алынған нәтижелер жеткілікті дәрежеде негізделген.

Автор ғылыми мәселелерді өз бетінше талдай отырып, оларды шешудің нақты жолдарын ұсына алған.

Жұмыстың ғылыми жаңалығы, теориялық құндылығы және практикалық маңыздылығы жоғары деңгейде бағалауға мүмкіндік береді.

Қорытынды. Жоғарыда баяндалғандарды ескере отырып, Ильясов Кайнар Толкуновичтың «Қазақстан Республикасындағы діни сенім бостандығының конституциялық-құқықтық реттелуі» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы аяқталған ғылыми еңбек болып табылады.

Диссертация Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым және жоғары білім саласында сапаны қамтамасыз ету комитетінің философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін қойылатын талаптарына толық сәйкес келеді.

Осыған байланысты Ильясов Кайнар Толкуновичтың «6D030100 – Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық, ал оның диссертациялық жұмысы көпшілік алдында қорғауға ұсынылады.

Ғылыми кеңесші,
Академик Е.А. Бөкетов атындағы
Қарағанды ұлттық зерттеу
университеті конституциялық
және халықаралық құқық
кафедрасының профессоры, PhD **Балгимбекова Г.У.**

РАСТАЙМЫН
Ғалым хатшы
Н.Е. Тутинова
2026 ж. «27» тамыз